

Бенько М.М.,
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет

Приймак Н.В.,
аспірант кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ ВІДПОВІДНО ДО МСФЗ

Бенько М.М., Приймак Н.В. Концептуальні основи розкриття інформації про фінансові інструменти кредитування підприємств торгівлі відповідно до МСФЗ. У статті проведено аналіз механізмів розкриття інформації про фінансові інструменти кредитування підприємств торгівлі під час формування фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності. Відповідно до цієї мети, вирішено такі завдання: проаналізовано групування та класифікація фінансових інструментів кредитування для розкриття інформації про них у фінансовій звітності; визначено суттєві аспекти щодо механізмів розкриття інформації відповідно до міжнародних нормативних документів; дано оцінку важливості розкритої інформації про фінансові інструменти щодо прийняття рішень користувачами фінансової звітності підприємства. Визначено важливість розкриття інформації, котра потребує чіткої класифікації фінансових інструментів на підприємстві та поділу їх на основі справедливої вартості. Проаналізовано відмінності у підходах до розкриття фінансової звітності згідно з МСФЗ 7 та МСФЗ 9.

Ключові слова: фінансові інструменти, фінансовий актив, фінансове зобов'язання, Міжнародні стандарти фінансової звітності, визнання, оцінка, справедлива вартість, користувачі фінансової звітності.

Бенько Н.Н., Приймак Н.В. Концептуальные основы раскрытия информации о финансовых инструментах кредитования на предприятиях торговли согласно МСФО. В статье проведен анализ механизмов раскрытия информации о финансовых инструментах кредитования предприятий торговли при формировании финансовой отчетности по международным стандартам. Согласно этой цели, были решены следующие задачи: проанализированы группировки и классификации финансовых инструментов для раскрытия информации в финансовой отчетности; определены существенные аспекты относительно механизмов раскрытия информации; дана оценка важности раскрытой информации для принятия решений пользователями финансовой отчетности. Определена важность раскрытия информации, что требует четкой классификации финансовых инструментов на предприятии и разделения их на основе справедливой стоимости. Проанализированы различия в подходах к раскрытию финансовой отчетности согласно МСФО 7 и МСФО 9.

Ключевые слова: финансовые инструменты, финансовый актив, финансовое обязательство, Международные стандарты финансовой отчетности, признание, оценка, справедливая стоимость, пользователи финансовой отчетности.

Benko M.M., Pryimak N.V. The Conceptual Basis for Disclosure of Information on Financial Instruments of Lending to Trade Undertakings under IFRS. Modern forms and mechanisms for the creation, use, and disposal of any financial instruments require a concretization of their reflection and disclosure in the financial statements of the enterprise. The task of such a concretization is to determine the importance of a financial instrument in the activity of the enterprise, the significance of its potential, and the fair valuation. Information should also be disclosed in order to assess potential risks, potential losses or profits that may occur in the process of using such an instrument. Analysis of mechanisms for disclosure of information about financial instruments of lending to trade enterprises in the formation of financial statements according to international standards is carried out. In accordance with this goal, the following tasks were solved: to analyse the grouping and classification of financial instruments for disclosure in financial statements, to identify significant aspects of disclosure mechanisms, to assess the importance of disclosure information to decision-makers by users of financial statements. The purpose of international standards is defined in the provision of specific mechanisms for the disclosure of information about the attracted financial instruments to economic entities. Summarizing the above, it should be noted that the disclosure of information about financial instruments is an extremely important factor for any enterprise that uses financial instruments in its economic activities. For enterprises, the activity without financial obligations is practically impossible for successful business in the current conditions of competition in the field of trade. Disclosure requires a clear classification of financial instruments and their separation at fair value. The approach proposed in IFRS 7 Financial

Instruments: Disclosures differs slightly from the grouping of financial instruments proposed in IFRS 9 Financial Instruments. This enables users of financial statements to get more versatile information to make the appropriate decision, to assess the inherent risks and prospects of potential opportunities for further use of financial instruments in the enterprise's business activities.

Key words: financial instruments, financial asset, financial liability, International Financial Reporting Standards, recognition, measurement, fair value of users of financial statements.

Постановка проблеми. Сучасні форми та механізми створення, використання і вибуття будь-яких фінансових інструментів вимагають конкретизації щодо їх відображення і розкриття у фінансовій звітності підприємства. Завданням такої конкретизації є визначення важливості фінансового інструменту в діяльності підприємства, суттєвості його потенціалу та справедливої оцінки. Також інформацію необхідно розкривати для оцінки потенційних ризиків, можливих утрат чи над прибутків, що можуть виникнути в процесі використання такого інструменту.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Специфіка запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в практику вітчизняних підприємств, застосування МСФЗ, що регулюють розкриття сутності фінансових інструментів у фінансовій звітності, а саме оцінки і визнання залежно від їх подальшого визнання, низка питань щодо обліку фінансових інструментів досліджувалися в роботах таких науковців: Ф.Ф. Бутинця [1], Н.К. Василенко [2], Т. Войтенко [3], Л.В. Гізатуліної [4], Р.Є. Грачової [5], В.А. Замлінського [6], І.М. Кіясак [7], В.М. Костюченко [8], Л.Г. Ловінської [4], О.В. Харламової [9] та ін. Незважаючи на великий здобуток напрацювань, тема дослідження не втрачає своєї актуальності й сьогодні через розширення сфери застосування МСФЗ та підвищення вимог до розкриття фінансової звітності в порядку доступу до публічної інформації. Отже, виникає об'єктивна потреба в подальшому поглибленні теоретичних досліджень і методологічних розробок, спрямованих на вдосконалення практики складання й адаптацію до міжнародних стандартів національної фінансової звітності, забезпечення її адекватності вимогам користувачів.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є аналіз механізмів розкриття інформації про фінансові інструменти кредитування підприємств торгівлі під час формування фінансової звітності за міжнародними стандартами. Відповідно до цієї мети, необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати групування та класифікацію фінансових інструментів для розкриття інформації в фінансовій звітності; визначити суттєві аспекти щодо механізмів розкриття інформації; дати оцінку важливості розкритої інформації щодо прийняття рішень користувачами фінансової звітності.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Мета МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [10] – надати суб'єкту господарювання конкретні механізми розкриття інформації про фінансові інструменти відповідно до об'єктивного, актуального, повного та справедливого принципів розкриття, визначених міжнародними стандартами. Таким чином, принципи МСФЗ 7 доповнюють принципи визнання, оцінки та подання фінансових активів і фінансових зобов'язань, що розглянуті в МСБО 32 «Фінан-

сові інструменти: подання» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [11; 12].

У ході господарської діяльності, якщо у суб'єкта господарювання виникають фінансові інструменти вперше, то в підсумковій звітності за результатами діяльності він розкриває інформацію для кожного інструменту або для групи інструментів про:

а) первинну оцінку та балансову вартість, визначену відповідно до МСБО 39 [13];

б) звітну оцінку та балансову вартість, визначену відповідно до МСФЗ 9 [11];

в) справедливу вартість перекупованих фінансових активів, що перестали у звітному періоді бути такими активами, наприклад погашені облигації.

Інформація подається в Примітках до фінансової звітності в табличній формі у форматі співставлення. Крім того, необхідно розкрити якісну інформацію щодо класифікаційних ознак фінансових інструментів та підстави їх призначення чи скасування.

Підприємство (з огляду на свої обставини) самостійно вирішує, наскільки докладну інформацію йому надавати і в якому форматі, щоб бути максимально корисною для користувача. Висвітлення не повинно бути занадто детальним, але узагальнення не повинні приховувати суттєву особливість кожного фінансового інструменту. Тим більше якщо йдеться про клас або портфель фінансових інструментів, необхідно розкрити питання синергізму.

Розкриття інформації про фінансові інструменти в МСФЗ 7 застосовується всіма суб'єктами господарювання до всіх типів фінансових інструментів. Винятком є умови, коли результати діяльності підприємства входять до консолідованої звітності або фінансові інструменти призначені для розрахунків із працівниками, за страховими контрактами, за акціями, що є інструментами капіталу, тобто підпадають під дію інших стандартів.

Рекомендації МСФЗ 7 стосуються як визнаних, так і невизнаних фінансових інструментів. Отже, до визнаних фінансових інструментів належать фінансові активи й фінансові зобов'язання, на які поширюється сфера застосування МСФЗ 9, а до невизнаних фінансових інструментів відносять деякі фінансові інструменти, які не підпадають під дію МСФЗ 9, але вони належать до сфери застосування МСФЗ 7, зокрема деякі зобов'язання за позиками [10; 11].

Також розкриття інформації в частині фінансових інструментів передбачає пояснення до контрактів на придбання чи продаж нефінансового об'єкта, на які поширюється сфера застосування МСФЗ 9. Окрім того, концептуальні основи вимагають розкриття за класом чи то аналітичним рахунком фінансового інструмента, тобто суб'єкт господарювання має поєднувати фінансові інструменти в класи, що відповідають характеру розкритої інформації та враховують характеристики цих фінансових інструментів. Суб'єкт господарювання має надати відповідну та достатню інформацію, щоб

уможливити узгодження зі статтями, поданими у звіті про фінансовий стан.

Оцінка значимості фінансових інструментів для фінансового стану та результатів діяльності залежно від розміру та характеру впливу може бути суттєвою. Відповідно, суб'єкт господарювання розкриває інформацію, яка дає змогу користувачам його фінансової звітності оцінити значимість фінансових інструментів для його фінансового стану, результатів діяльності, використання в майбутньому.

Оприлюднення фінансової звітності, яка містить фінансові інструменти, неможливе без пояснень, характеристик та оцінки таких інструментів у примітках до такої звітності. Проаналізуємо технологію розкриття інформації про фінансові інструменти.

Перш за все міжнародні стандарти обліку та звітності вимагають класифікувати фінансові інструменти на три основні класи:

1) фінансові інструменти, призначені для торгівлі, які оцінені за справедливою вартістю, і результати такої переоцінки відображаються як прибутки або збитки звітного періоду, тобто обліковуються подібно до товарної групи;

2) фінансові активи, призначені для тривалого використання, які оцінені за справедливою вартістю, з відображенням результату такої оцінки в складі сукупного доходу, тобто їх можна віднести до групи довгострокових активів;

3) фінансові інструменти, призначені для погашення, які оцінені за амортизованою вартістю.

Визначаючи класи фінансового інструмента, суб'єкт господарювання як мінімум:

а) розмежує інструменти, оцінені за амортизованою собівартістю, та інструменти, оцінені за справедливою вартістю;

б) розглядає як окремий клас або класи ті фінансові інструменти, на які не поширюється сфера застосування МСФЗ 7.

Групування за даними характеристиками призначено для корисності інформації для користувача, а тому відрізняються від категорій фінансових інструментів, установлених у МСФЗ 9, який визначає, як оцінювати фінансові інструменти і де визнавати зміни справедливої вартості.

Практика показує, що один і той же вид фінансового інструменту, відповідно до мети підприємства, може бути віднесений до одного із цих трьох класів [14]. Наприклад, придбані облігації, акції інших компаній, золоті або платинові злитки тощо. Як активи вони можуть зберігатися для продажу і забезпечувати дохід від продажу за результатами зростання ціни на такий актив на ринку або вони можуть зберігатися тривалий період і забезпечувати дохід від їх утримання (зростання вартості, роялті, дивіденди). Відповідно, в примітках необхідно розкрити характер обліку таких інструментів, а також очікуваний максимальний рівень кредитного ризику за фінансовим активом (чи групою фінансових активів) на кінець звітного періоду. Характеристика ресурсів покриття або зменшення ризику подається за необхідності, оскільки це вплине на справедливую вартість інструменту в разі зміни рівня фінансового ризику. Оцінюється вплив також зовнішніх чинників: зміни базової ставки відсотка, товарної ціни, валютного курсу або індексу цін чи ставок, які спостерігаються на ринку, тощо.

Оцінювання і прогнозування ризиків також стосується й фінансового інструменту як зобов'язання, що оцінюються за справедливою вартістю та результати такої оцінки відображаються в прибутках (збитках) сукупного доходу. Суб'єкт господарювання повинен розкрити різницю між балансовою вартістю фінансового зобов'язання та сумою, яку треба було б сплатити за контрактом під час погашення зобов'язання; зміни в капіталі, що виникли в результаті погашення (вибуття) такого інструменту. Ця вимога розкриття розповсюджується на фінансові інструменти активів та зобов'язань, що можна віднести до 1-го та 2-го класів.

Підприємство розкриває та обґрунтовує користувачам методи та прийоми визнання та обліку фінансових інструментів, відповідність справедливої вартості обліку, відповідність стандартам щодо визначення і відображення у звітності прибутків або збитків з обліку фінансових інструментів. Якщо фінансові інструменти наведені за балансовою вартістю у звітності, яка відповідає справедливій, справедливую вартість у звітності розкривати немає потреби. Користувач повинен бути обізнаним також із приводу ризиків та їх рівня, що супроводжують фінансовий інструмент або клас інструментів, який очікується вплив зазначених ризиків у подальшому на сукупний дохід підприємства. Більше того, якщо буде проведена перекваліфікація фінансового інструменту, підприємство пояснює підстави такої перекваліфікації й описує, як зміняться ризики, що супроводжують даний фінансовий інструмент або клас інструментів, як будуть скориговані прибутки або збитки, що накопичилися в результаті обліку та використання фінансових інструментів. По суті, підприємство пояснює всі чинники, що впливають на облік за справедливою вартістю і чому, ця вартість не співпадає з обліковою або балансовою. Розкриваючи справедливую вартість, суб'єкт господарювання об'єднує фінансові активи та фінансові зобов'язання у класи, але здійснює їх згортання лише тією мірою, якою їхня балансова вартість згортається у звіті про фінансовий стан [10]. Зокрема, описуються обставини дострокового погашення, зміна облікової ставки або дисконту, у тому числі за наслідками дострокового погашення, й як це вплинуло на фінансовий результат підприємства чи на структуру власного капіталу. Якщо змінилася методика оцінки фінансових інструменту або класу фінансових інструментів, пояснюються причини та підстави такої зміни. Стандарт МСФЗ 7 вимагає структурувати опис справедливої вартості за ієрархією трьох рівнів [10]:

1-й рівень – ринкова вартість (ціна котирувань) на подібний фінансовий інструмент на відкритому фінансовому ринку;

2-й рівень – спостережна фінансова інформація на відкритому ринку, крім цін котирувань, що визначає оцінку вартості фінансового інструменту;

3-й рівень – будь-яка інформація про вартість подібного фінансового інструменту, що дає можливість визначити справедливую оцінку, наприклад домовленість контрагентів щодо продажу.

Вказані рівні стосуються розкриття інформації про фінансові інструменти, що наведені у звіті про фінансовий стан – балансі, складеному за міжнародними стандартами. Інформація повинна бути детально розкрита для розуміння користувача з приводу того, як сформована справедливую вартість, які прибутки або збитки

забезпечив той або інший фінансовий інструмент, як відображено такі доходи у звітності поточного року, чи капіталізовані, які потенційні ризики присутні й як вони можуть себе проявити в майбутньому, наскільки об'єктивно сформована справедлива вартість і потребує в подальшому переоцінки відповідний фінансовий інструмент чи клас фінансових інструментів, як будуть скориговані отримані доходи чи збитки в результаті вибуття, продажу, списання, погашення відповідного фінансового інструменту та ін. Користувачі фінансової звітності повинні розуміти і чітко уявляти різницю між балансовою вартістю та справедливою, наскільки вони відрізняються і за рахунок яких чинників.

Наведення такої інформації передбачає всебічне висвітлення, як кількісне, так і якісне, оскільки рівень суттєвості фінансового активу може бути високим. Наприклад, фінансове зобов'язання як кредит під продаж товарів може становити до 50% від суми валюти балансу, тобто кредитний ризик несе загрозу фінансовій стійкості підприємства. Про характер та види ризиків, що виникають від управління фінансовими інструментами в процесі господарської діяльності, надається конкретна інформація. Інформацію про ризики називають якісною, оскільки на практиці ризики оцінюють як високі, середні та помірні або суттєві чи не суттєві. Дана оцінка стосується фінансової звітності та результатів її викривлення внаслідок впливу конкретного виду ризику. Розкриття ризиків передбачає їх розподіл та опис за такими видами:

- кредитний ризик – передбачає опис можливих утрат від знецінення фінансового інструменту або застави під такий інструмент, прострочення фінансового інструменту тощо;
- ризик ліквідності – передбачає розкриття інформації по видах інструментів та строках їх погашення, особливо це стосується фінансових зобов'язань, як простих, так і деривативних;

– ринковий ризик – передбачає розкриття методів аналізу чутливості для кожного типу ринкового ризику, що контролює підприємство, та оцінку суттєвості такого ризику для фінансового інструменту.

Останнім кроком у висвітленні інформації про фінансові інструменти є розкриття інформації про передачу фінансового інструменту, зокрема активу. Підприємство надає інформацію щодо всіх переданих фінансових активів, визнання яких не було припинено, і для будь-якої безперервної участі у переданому активі, що існують на звітну дату, незалежно від того, коли відбулася відповідна операція передачі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючі наведену інформацію, слід зазначити, що розкриття інформації про фінансові інструменти є надзвичайно важливим чинником для будь-якого підприємства, що у своїй господарській діяльності використовує фінансові інструменти. Для підприємств торгівлі діяльність без фінансових зобов'язань майже неможлива для успішного бізнесу в сучасних умовах конкуренції у сфері торгівлі. Розкриття інформації потребує чіткої класифікації фінансових інструментів і поділу їх на рівні на основі справедливої вартості. Такий підхід, що пропонується МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», дещо відрізняється від групування фінансових інструментів, запропонованих МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Це дає можливість користувачам фінансової звітності отримати більше різнобічної інформації для прийняття відповідного рішення, оцінити притаманні ризики та перспективу потенціальних можливостей щодо подальшого використання фінансових інструментів у господарській діяльності підприємства. Перспективою подальших досліджень є розгляд питань щодо вдосконалення практичного застосування МСФЗ підприємствами торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навчальний посібник. Житомир : Рута, 2003. 544 с.
2. Василенко Н.К. Облік і аналіз фінансових інструментів хеджування грошових потоків підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» ; КНТЕУ. Київ, 2012. 21 с.
3. Войтенко Т. Переход на МСФО: первое применение. Налоги и бухгалтерский учет. 2012. № 23. С. 34–41.
4. Ловінська Л.Г., Гізагуліна Л.В. Світовий досвід запровадження міжнародних стандартів у бухгалтерському обліку державного сектору. Фінанси України.
5. Грачова Р.С. Фінансові інструменти: найважливіше. Дебет-Кредит. 2008. № 48. URL : <http://dtk.com.ua/show/1cid03870.html>
6. Замлинський В.А. Інформаційно-облікова система в умовах запровадження міжнародних стандартів та глобалізації економічного простору. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія «Економічні науки». 2013. № 1 (6). С. 114–117.
7. Кіосак І.М. Адаптація міжнародних стандартів фінансової звітності з українською практикою бухгалтерського обліку. Финансовые рынки и ценные бумаги. 2009. № 8. С. 22–31.
8. Голов С., Костюченко В., Кулага О. Трансформація фінансової звітності українських підприємств у фінансову звітність за міжнародними стандартами : навчальний посібник. Київ : ФПБАУ, 2010. 308 с.
9. Харламова О.В. Варіанти організації процесу переходу на складання фінансової МСФЗ-звітності. Бізнес Інформ. 2015. № 9. С. 266–270.
10. Фінансові інструменти: розкриття інформації : Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 (МСФЗ 7) (зі змінами від 01.01.2012). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007 (дата звернення: 12.02.2019).
11. Фінансові інструменти : Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9) (зі змінами від 01.01.2012). URL : https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_016 (дата звернення: 12.02.2019).
12. Фінансові інструменти: подання : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 (МСБО 32) (зі змінами від 01.01.2012). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029 (дата звернення: 12.02.2019).
13. Фінансові інструменти: визнання та оцінка : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 (МСБО 39) (зі змінами від 17.10.2013) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015 (дата звернення: 12.02.2019 р.).
14. Приймак Н.В. Фінансові інструменти кредитування та їх класифікаційні ознаки. Облік, оподаткування і контроль: сучасний стан та напрямки розвитку : мат. Всеукр. наук.-практ. Інтер.-конф., м. Черкаси, 22 березня 2018 р. Черкаси, 2018. С. 42–45.